

מחיצות זמניות

מחיצה שנבנית בכוונה שתהיה לשעה

א. תלמוד בבלי עירובין כה:-כו.
היא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה, אמר ליה לרב הונא בר חנינא ליעביד מר תקנתא דלמחר נאכול נהמא התם, אזל עבד קנה קנה פחות משלשה. אזל רבא שלפינהו. אזל רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטינהו מבתריה [למנוע החזרתם]...
אמר ליה רב פפא [לסיועיה] לרבא, והאמר רב אסי "מחיצות אדרכלין [בונים] לא שמה מחיצה", אלמא כיון דלצניעותא עבידא לה לא הויא מחיצה, הכא נמי כיון דלצניעותא עבידא לא הויא מחיצה.
ואמר רב הונא בריה דרב יהושע [לסיועיה] לרבא, והאמר רב הונא "מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה"...

ב. רש"י מסכת עירובין דף כו עמוד א
כיון דלצניעותא היא - ולמחר סתרי לה - לאו כלום היא, והא נמי לצניעותא - דיום ולילה בעלמא היא דעבידא, ולא דירה היא. לנחת - שלא לדור שם, אלא להשתמר מה שיניחו שם.

ג. רמב"ם הלכות שבת פרק טז:טו
וכל מחיצה שאינה עשויה [ראב"ד - צ"ל "העשויה"] לנחת אינה מחיצה, וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד אינה מחיצה, וכל מחיצה שאין בגבהה עשרה טפחים או יתר אינה מחיצה גמורה...

ד. מגיד משנה הלכות שבת פרק טז הלכה טו
וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה. כך נמצא ברוב ספרי רבינו ובהשגות א"א נוסחא אחרינא העשויה לנחת ע"כ. וגרסאות הן פרק עושין פסין [עירובין כ"ו]. ופירוש "שאינה עשויה לנחת" [כפסול] "שאינה עשויה להניח שם דבר או לנח שם. ופירוש "העשויה לנחת" [כפסול] לנחת בה כלים ולא לדור בתוכה.

ה. תלמוד בבלי עירובין עה:
ותבן לא חייץ? והא אנן תנן, "מתבן שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד!" אמר אביי: לענין מחיצה כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה...

ו. שו"ע אורח חיים שסב:ה
בכל עושים מחיצה, בכלים ובאוכפות...

ז. משנה ברורה סימן שסב ס"ק ל
בכלים ובאוכפות - אף שהם עתידים לינטל אחר השבת:

ח. תלמוד בבלי עירובין מג ע"ב
נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה, תלמידך שרוי בצער! אמר לו, "עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס."

ט. תלמוד בבלי עירובין פו ע"ב
כי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מבעוד יום. למחר פרסו סדין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו. פרסו לכתחילה? מי שרי?? והא הכל מודים שאין עושין אהל עראי בשבת! אלא מצאו סדינן פרוסין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו.

י. ר' שמעון דובינסקי, שם משמעון לעירובין כו.
לפי שיטת הרשב"א דבאמת מחיצה שאינה עשויה לנחת וכן מחיצת אדרכלין שפיר הוי מחיצה לכל מילי, ורק בהך עובדא דאבוורנקא דבעינן שיהא מוקף לדירה משום דהיתה יתירה מבית סאתים, לכן לא הוי מחיצה, משא"כ בהך עובדא דלקמן דפרסו סדינים היה להתיר טלטול ספר תורה מבית לבית ולא מיירי כלל ביותר מבית סאתים לענין היקף לדירה, ולכך שפיר הוי מחיצה ולא קשיא מידי.

יא. שו"ע אורח חיים צ:כא
צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר. ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים, (ולא חשיב מחיצה רק בדבר גדול שגבהו י' ורחבו ד' אבל דבר קטן לא חשיב הפסק) (אבודרהם ואורחות חיים בשם הראב"ד), וכן בעלי חיים אינם חוצצים, אפילו אדם אינו חוצץ. הגה: ול"נ דבעלי חיים חוצצים ואדם אינו חוצץ, וכן נראה סברת הפוסקים, ואפשר דנפל טעות בספרים.

יב. ביאור הגר"א אורח חיים סימן צ
ולא חשיב כו'. עי' סוף פ"ב דעירובין:

יג. ר' יוסף בן משה, נחל הערבים לעירובין כו'.
דוקא לענין שבת הוא דבעינן מחיצה הקיימת, אבל מחיצה דלצניעותא ולמחר סתרי לה לא חשיבא מחיצה גבי שבת, כיון דכל רגע ורגע עומד לסתור ואינו אלא כבנין עראי, וגם מעצמה יכולה לפול, ואז בשבת אי אפשר שוב לתקנה ולבנותה כמקדם, ולכן חשבינן לה כאילו כבר נסתרה ונפולה, משא"כ לענין שארי מחיצות דמילי דחול, דאף אם תפול יוכל לחזור ולתקנה...

מחיצה שאולי תהיה זמנית

יד. תלמוד בבלי עירובין צט ע"ב
משנה: בור ברשות הרבים וחוליותו גבוה עשרה טפחים, חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת. אשפה ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, חלון שעל גביו שופכין לתוכה מים בשבת.
גמרא... ולא חיישינן שמא תנטל אשפה? והא רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בו לא איסור ולא היתר - היתר לא אמר בו דחיישינן שמא תנטל אשפה ויעלה הים שירטון, איסור לא אמר בו דהא קיימין מחיצות! לא קשיא: הא דיחיד, הא דרבים.

טו. שו"ע אורח חיים שסג:כט

מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחר כלה לאשפה של רבים, אין צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון (פי' יובש כעין אי שנדחו המים ממנו שנעשה ראוי לזריעה). הגה: ויש חולקים וסוברים דחיישינן שמא יעלה שירטון, ואין כאן מחיצה (הרא"ש ורש"י וטור והמגיד).

טז. מגן אברהם סימן שסג:לא

ובמגיד משנה משמע דאע"פ שיתקצר הים מ"מ נשאר מדרון בעומק י' והוי מחיצה אלא שהחששא היא שמא יטלטלו מן המבוי למקום שנתייבש הים שהוא כרמלית אפ"ל מוקף במחיצת הים לפי שלא הוקף לדירה.

יז. ט"ז אורח חיים סימן שסג:כ

ואין לומר דדוקא באותן שבתות שהמים נקרשים יהיה אסור לטלטל בכל העיר אבל בשאר שבתות לא, זה אינו, דהא אמרינן בההיא דחיישינן שמא יעלה הים שרטון שהבאתי לעיל דרבי לא רצה לומר היתר אף על גב דיש [עכשיו] מחיצות, מטעם דשמא לפעמים לא יהיה שם מחיצה. כ"ש בזה שהוא ודאי ברוב השנים, ודאי יש לגזור אף בכל השנה משום שבתות אלו.

יח. משנה ברורה סימן שסג:קכא

ואם נקרשין בימות הגשמים בטלה אז המחיצה ואסור לטלטל...

יט. נתיבות שבת טו:יא

מקום שהעכו"מ מטלטלין התיקון, מותר לטלטל כל זמן שלא נתקלקל.

כ. רמ"א אורח חיים שסה:ז

אם היה עומד לסתור מע"ש, אסור לאחר שנסתר.

כא. משנה ברורה סימן שסה ס"ק לד

עומד ליסתר - כגון במקומות שמצויים נכרים שמקלקלים אותם בליל שבת, וקרוב לודאי הוא שיקלקלוהו:

מחיצה שאינה קבועה

כב. תלמוד בבלי סוכה כג ע"א

תניא: "העושה סוכתו בראש הספינה, רבן גמליאל פוסל, ורבי עקיבא מכשיר. מעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, עמד רבי עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה, למחר נשבה רוח ועקרתה. אמר לו רבן גמליאל: עקיבא, היכן סוכתך?"
אמר אביי: דכולי עלמא היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא, יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה כולי עלמא לא פליגי דכשרה. כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים: רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא, רבי עקיבא סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה...

"עשאה לבהמה דופן לסוכה: רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר, שהיה רבי מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לביראות ולא גולל לקבר. משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים." מאי טעמא דרבי מאיר? אביי אמר שמא תמות. רבי זירא אמר שמא תברח. בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי, דאי נמי מיית יש בנבלתו עשרה. כי פליגי בפיל שאינו קשור - למאן דאמר שמא תמות לא חיישינן, למאן דאמר גזרה שמא תברח חיישינן.

כג. תלמוד בבלי סוכה כד ע"ב

אמר רב אחא בר יעקב: כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. תנן: "העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, כשרה." והא קאזיל ואתי! הכא במאי עסקינן? בקשין. והאיכא נופו! דעביד ליה בהוצא ודפנא. אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא ניגזר דלמא אתי לאשתמושי באילן, קא משמע לן...

כד. רש"י מסכת סוכה דף כד עמוד ב

דעביד ליה - אורג הנוף כמין מחיצה, שלא יניענו הרוח.

כה. שו"ע אורח חיים שסב:א

אילן שענפיו יורדים למטה, אם אינם גבוהים שלשה מן הארץ ועיקרן במקום שמחוברין לאילן הוא גבוה עשרה, חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכולו; והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא ינידם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה.

כו. שער הציון סימן שסב ס"ק ה

בגמרא לא נזכר קשירה, ובשולחן ערוך גופא היה אפשר לפרש דטעם המלוי משום שלפעמים הוי בין נוף לנוף יותר מג' טפחים, אכן בגמרא לא משמע הכי, וצריך עיון קצת על לשון הרמב"ם (הל' שבת טז:כד), שממנו בודאי העתיקו הטור והמחבר, מנין לו זה:

כז. תלמוד בבלי עירובין מג:מז

נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער! אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס.

יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא ויתיב רבא קמיה דרב נחמן, אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, מאי קא מיבעיא ליה לרב חסדא? אילמא בדמלו גברי עסקינן וקא מבעיא ליה הלכתא כרבן גמליאל או אין הלכה כרבן גמליאל, או דילמא בדלא מלו גברי עסקינן וקא מבעיא ליה הלכה כרבי אליעזר או אין הלכה כרבי אליעזר? פשיטא בדלא מלו גברי עסקינן...

איתיביה רב נחמן בר יצחק לרבא, "נפל דופנה לא יעמיד בה אדם בהמה וכלים ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין, לפי שאין עושין אהל עראי בתחילה ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת!" אמר ליה, את אמרת לי מהא, ואנא אמינא לך מהא: "עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן, ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין כדי שלא תפול חמה על המת ועל האוכלין". קשיין אהדי!

לא קשיא: הא בדופן שלישית הא בדופן רביעית. דיקא נמי דקתני "נפל דופנה", שמע מינה. אלא אדם אדם קשיא! אדם אדם נמי לא קשיא - כאן לדעת, כאן שלא מדעת. והא דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי לדעת הוה! שלא מדעת הוה. רב חסדא מיהא לדעת הוה! רב חסדא שלא מן המנין הוה.

כח. רמב"ם הלכות שבת פרק טז

כא - בכל עושין מחיצה בין בכלים בין באוכלים בין באדם אפילו בבהמה ושאר מיני חיה ועוף והוא שיהיו כפותים כדי שלא ינודו. כג - מותר לעשות מחיצה של בני אדם בשבת שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו אלו העומדין שבשביל לעשותן מחיצה העמידן, ולא יעמיד אותן אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותן אחר שלא לדעתו.

כט. מגיד משנה הלכות שבת פרק טז הלכה כא

ומ"ש רבינו "והוא שיהיו כפותין וכו'" אבהמה ושאר מיני חיה ועוף קאי, שהן נדין שלא לדעת, ובעינן מחיצה יכולה לעמוד ועומדת. ומהסוגיא שבפ' הישן (סוכה כ"ג) הוציא זה, אף על פי שאינה מוכרחת. אבל באדם א"צ שיהי' כפות כמו שמוכח בסמוך:

ל. ב"ח אורח חיים סימן שסב

ואפילו בבעלי חיים ובלבד שיהו כפותין. טעמו כדי שלא ינודו דבעינן מחיצה שיכולה לעמוד ועומדת כדלעיל גבי ענפי אילן:

לא. מגן אברהם סימן שסב ס"ק ח

שיהיו כפותים - שלא ינודו. (רמב"ם) וכל' הב"ח שלא ינודו כדלעיל גבי ענפי אילן עכ"ל. כוונתו דמחיצה שהרוח מוליך ומביא אותה אינה מחיצה.

וצ"ע, דא"כ אדם המהלך לא יהא מחיצה דנייד! ועוד דבסוכה פ"ב דחיק בגמ' מ"ט בהמה פסולה, ולא קאמר משום דנייד! ועוד דהטור בס' תר"ל כתב "ובלבד שתהיה קשורה", וכי קשורה מאי הוה? הא נייד! לכן נ"ל דמ"ש הרמב"ם שלא ינודו היינו שלא תברח, כדאי' בגמ', וכ"כ הב"ח סי' תר"ל... ול"ד לענפי אילן, דהתם מחמת גריעות המחיצ' שהית' קלוש' הרוח מנידה, ולכן אינה מחיצה, משא"כ בבהמה ואדם שהן מנידין עצמן ואין זה גריעות':

לב. שו"ע אורח חיים שסג:ה

לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי.

לג. מגן אברהם סימן שסג ס"ק ד

לא מצי קאי - ואפי' אין הרוח מפילו אלא מנידו כמ"ש רס"י שס"ב:

לד. חזון איש, מועד עז:ו

ודברי המגן אברהם שסג:ד בלחי שהרוח מנידו, י"ל דהיינו נמי שהרוח כופפו למטה מ', או מרחיקו ג' טפחים מן הכותל, אבל בלאו הכי לא מיפסל.

לה. משכנות יעקב א או"ח קכג "וכן"

ואף כשאין יוצא בעת הרוח מכנגד המזוזות צ"ע, כיון שעל כל פנים הרוח מנידתו, וכמ"ש המג"א בס' שסג:ה דאפילו אין הרוח מפילו אלא מנידו.

לו. חזון איש, מועד עז:ו

ונראה דהיינו דוקא שהרוח מפזר את הענפים באופן שהן מתרחקין ג"ט זה מזה, ובטל ל' מחיצה היא שעתא, הלכך פסול אף בשעה שהן נחין ושקטין ומחיצתן שלימה, דהוי מחיצה עראי שאינה יכולה לעמוד ברוח, אבל אי המחיצה חזקה שאין הרוח יכול לפזרה, אלא שמתנוודדת מעט לכאן ולכאן, אכל בכל שעתא היא מחיצה מעליתא, נראה דשפיר הוי מחיצה העומדת ברוח.

לז. נתיבות שבת טו הערה יג

ואפילו אינה נופלת לגמרי אלא שמתנדנדת ע"י הרוח לא הוי מחיצה, כמבואר בפוסקים. אלא שבחזו"א או"ח סי' עז כתב דדוקא...

לח. ביאור הלכה סימן שסב

שאינה יכולה לעמוד וכו' - אפי' עושה אותה בביתו שאין שם רוח [תוס' שבת]:

לט. חזון איש, מועד נב:יד

נראה דאם חוצץ ביתו בסדין א"צ לקשור למטה, דהרי בביתו אין הרוח מצוי, שכותלי הבית חוצצין בפני הרוח ואין רפיון המחיצה פוסלתה אלא תנועתה ונדנודה פוסלתה. אבל כיון שהיא קבועה, שפיר חשיבא מחיצה.

מ. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רעה

(יא) ואשר כתב כ"ת בשם הרוקח [סי' קע"ח] בענין שהי' נרתעין לאחריהן י"ב מיל. וקשה הלא יצאו חוץ לתחום. ות' שהעננים חשובים מחיצות. וכתב מעלתו שהם הם דברי הש"ס עירובין (דף נ"ה ע"ב) כיון דכתיב על פי ה' יחנו כמאן דקביעי. דברים אלו שבוש גדול. דבמקום שיש מחיצות אין צריך לא קביעות ולא אפילו עראי. אך במקום שאין מחיצה ומכל מקום כל העיר כארבע אמות. בזה חילוק בין קבוע בין עראי. ואדרבא ראיתי בספר אחד מוכיח מש"ס הנ"ל דלא כסברא זאת. והנה סברא זו כתבה גם כן ספר פענח רזא. ובתשו' מהר"ם מרוטנבורג חלק ג' [דפוס לבוב סי' ש"ז]. ובספר דורש לציון חקר גם כן בזה ובסיום דבריו דתלי בפלוגתא [סוכה יא ע"ב] בפסוק כי בסוכות הושבת. דאי ענני הכבוד ה'. מוכח דעננים חשובים סכך כיון שהסכך זכר לעננים ע"כ עננים חשובים סכך. וכיון שקרוים סכך כל שכן שקרוים מחיצה. ולמאן דאמר סוכות ממש אין משם ראי' ומסברא לא חשיבי מחיצות. ולמאן דאמר ענני הכבוד ה' ועננים חשובים מחיצה. מה שמחנה ישראל ה' רשות הרבים משום דמחיצה בידי שמים אתי רבים ומבטלי לכולי עלמא כמו שכתבו התוס' (דף כ"ב ע"ב) ואין גוף הספר כעת אתי לעיין בו:

(יב) ולדידי פשוט דלא נקרא מחיצה. שהרי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' אינה מחיצה. ובפרק הישן [סוכה כג ע"א] בעשה סוכתו בספינה דאי יכולה לעמוד ברוח מצוי' דיבשה. ואינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' דים כשר עיין שם היטב. ונשמע מזה דאם עשה מחיצה במקום שאין רוח מצוי' כלל. ואילו ה' שם רוח מצוי' דיבשה דעלמא ה' נופל לא ה' חשיב מחיצה. דכי היכי דבים לא אזלינן בתר מקום שהמחיצה עומדת. דברוח מצוי' דמקום זה אינה יכולה לעמוד. רק בתר רוח מצוי' דעלמא. הכי נמי להיפוך כיון שברוח מצוי' דעלמא אינה יכולה לעמוד לא חשיבה מחיצה. וביבמות (דף ע"ב ע"א) דבמדבר לא נשבה רוח צפונית כי היכי דלא נבדור ענני הכבוד. ואם כן הוי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח צפונית המצוי' דעלמא ואינה מחיצה. עוד נראה לי ראי' מהא דשבת (דף ה' ע"א) המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר. ואי אמרת עננים חשובים מחיצה הוא הדין חשובים מקורה. ואם כן רשות הרבים שבמדבר נמי מקורה ה' אלא ודאי לא חשובים מחיצה: